

Avignon juli 2005

Gråten kom först

Världen, eller verkligheten, får färg av mina tankar. Om jag koncentrerar mig på att tänka gott blir färgerna annorlunda än om jag misströstar. Hur ser goda tankar ut i kroppslig rörelse? Denna och många fler frågor ställer jag mig efter att ha mött Jan Fabre som är flitigt representerad vid årets Avignon festival, för vilken han också är konstnärlig ledare.

En stor retrospektiv utställning kring hans bildkonstnärliga verk, visas på La Maison Jean Vilar. Den omfattar verk från 1980-2004. Bilder, skulpturer och videoverk speglar en idévärld igenkännbar från det scenkonstnärliga uttrycket eller som ett hårdraget statement av något ytterst vardagligt pågående. Döden syns, men också det intensifierade levandet som ställs på sin spets i bilder som inte går att komma undan. Ler åt hans självporträtt – en likkista klädd med pärlemorskimrande skalbaggar, försedd med påfågelhuvud i ena änden, stjärtfjädrar i den andra och släpande vingar på mitten.

En skulptur på ett av stadens offentliga torg invigs av kulturminister och borgmästare. Det är en glänsande bronsskulptur av konstnären i naturlig storlek, ståendes på en hög sockel med ansiktet vänt mot skyn. Mannen skrattar stort mot himlen men gråter på samma gång. Skrattet manifesteras via högtalare i sockeln och gråten rinner ur hans ögon som tårar. De rinner och rinner och runt sockeln på den uttorkade marken bildas en pöl. Jag tänker att hans tårar kommer att få den här platsen att blomma.

Ord som ”normalt”, ”sunt förnuft”, ”kvalitet” blir normativa begrepp som återspeglar fördomar baserade på erfarenheter ur det förgångna. Jans arbete ropar efter ett nu som inte vill låta sig jämföras med det vi visste sedan tidigare, samtidigt som det återspeglar något djupt existentiellt. Äckel, elände, förtvivlan, död, brutaliserad nakenhet – varför vill så många se och bevittna det värsta? Kvinnokroppen inkapslad i gladpack med enbart öppningar för mun, ögon och vagina. Den som sett hans film *Les Guerrieres de la beauté* som visas på en av stadens biografier förstår min fråga.

Två scener ur denna film. En närbild på en mycket vacker kvinna ur vars mun det kryper skalbaggar av olika slag. Många. De kryper vidare ut över hennes kropp. För mig är det en mycket vacker scen som gör att jag nu uppskattar skalbaggar på ett helt annat sätt. Andra i publiken kvider av äckel. En annan scen. En brudklädd kvinna krälar över ett betonggolv täckt av mjöl tillsammans med en naken, kletig man och två varaner. Mannen är hela tiden fallande. Slår undan fötterna på sig själv. Filmen är full av blod, sylt, mjöl, gröt, ormar, skalbaggar, fett, hård cement, hårt stål mot mjuka kroppar... All kontakt människor emellan är kamp. Tänker på människans sårbarhet, på makt och underkastelse, på uppgivenhet och förlust.

Jan Fabre talar mycket om lycka. Han säger att det skapande ögonblicket är lyckligt.

Hans nya föreställning *L'Histoire des larmes* som uruppfördes under festivalens öppningsdag på Palais des Papes, skiljer sig från hans tidigare verk. Den blöder inte och äcklar inte om man inte tycker det är äckligt med en man som naken urinerar i en flaska. Det är en sanslöst vacker föreställning! Bland det vackraste jag sett på många år. Ett utforskande av gråten.

23 dansare, musiker och skådespelare har levt och arbetat intimt tillsammans under flera månader för att kunna ge oss denna upplevelse. Mistralen blåser hårt, terrorattentaten i London upptar plats i mångas sinnen. Vi är ca 1500 personer i publiken som väntar på att föreställningen ska börja. Kulturminister sitter på sin plats liksom ett antal av premiärpublikens obligatoriska ”vip-ar”. Några män börjar ropa: Ut med kulturministern! De får med sig allt fler i publiken. En stor mängd människor förenas i en demonstration mot kulturministern och den politik som bl.a. resulterat i minskade anslag för festivalen. Folk står upp i bänkarna och skriker. Ministern sitter kvar. Festivalens

direktör och Jan Fabre går ut på scenen och vädjar om lugn för att kunna börja föreställningen. De lyckas inte. Efter 45 minuter börjar harpisten mitt på scen att spela sina spröda klanger. Vi hör inte mycket av dem. Vitklädda dansare går ut på scen, lägger sig på sina medhavda stora vita kuddar och börjar gråta förtvivlat. Det är spädbarnets gråt och skrik som når oss och då äntligen ger sig demonstranterna. Den förtvivlade gråten tar över.

Gråtandet pågår och pågår. Korta ögonblick av tröst övergår i ny gråt. Kroppar som förvrids i kramp. Som mycket i denna föreställning pågår det länge. Jan säger att det är för att vi ska kunna ta oss in i ögonblicket. Undersökandet av gråten övergår i insamlandet av vätskor. Scenen fylls av glaskärl av olika slag. Dansarna dansar regndanser för att få himlen att släppa ifrån sig vatten men kärnen förblir tomma. De samlar tårar och urin. En av de vackraste scenerna är för mig när nakna män och kvinnor lägger sig till vila på de stående kärnen. Glasens transparens får kropparna att sväva! Så nära mig kommer de nakna, starka, sårbara och utlämnade.

Det är mycket jag inte berättar om. Mannen som hund i evigt sökande ”Je cherche un homme!”, originalmusiken och trummorna, texten, bärandet och alla stegar. Verket är fyllt av symbolik men behåller ändå sin lätthet. S.O.S. – Save Our Souls. Vita trasor på väggen bildar orden och regnet öser ner över den ensamme mannen i slutscenen. Jag talar med den tekniske chefen som berättar att två brandslangar och fyra män åstadkommer detta från sina positioner högt däruppe på palatsets tak. Det är ett sällsamt vackert verk jag bevittnar.

Premiärpublikens respons är blandad. En del går under föreställningen, några applåderar förstrött och andra oerhört entusiastiskt. Även kritiken är blandad. Jag läser fyra dagstidningar. Mästerligt till förfärligt. Långtråkigt till förförande vackert. Vad betyder det? Vad handlar det om? Verket saknar mening. De flesta recensenter letar efter det dramatiska förloppet. De som ger de flesta superlativen är de som läser verket i bilder. Jan Fabre skapar bilder av det som inte låter sig sägas. Trots texten. På frågan varför han fokuserar på gråten svarar han med stor självklarhet: ”Det är ur gråten livet har sin början. Gråten kom först.”

Festivalen pågår och sjuder av aktivitet. Off festivalens aktörer gör allt för att få vår uppmärksamhet. Gatorna fylls av teater, opera, dans, jonglörer, magiker, komiker... Mistralen blåser hårt och får alla reklamblad att fara omkring som jättelik konfetti. Många människor trängs, pratar och skrattar. Någon gråter. Efter att ha sett Jans arbeten blir vi uppmärksamma på det mesta.

Att se är att uppleva med hela kroppen. Alla sinnen medverkar i varseblivningen. Konst kan generera ett sådant seende, liksom starka upplevelser av naturen. Annars tycker jag att mycket handlar om att ljuga sig till en världsbild. Den nya konsten ger nya aktörer. En ny typ av dansare utvecklas. Den intellektuella processen och bildningen får mer plats. Delaktigheten kräver det, att vi alla använder oss. Ensam är det svårt att veta något om sig själv eller världen.

Jan Fabre har ett stort ego. Skrattandes står han i bakgrunden och bevittnar kultuministernas invigning av sin glänsande skulptur. Utan tvekan rullar han en stor glob genom sädesfält, iklädd patriarkatets absoluta uniform. Han tar manliga filosofer till sin hjälp. Klär sig i rustning och skär sin kollega Marina Abramovic i armen med kniv. Han använder sig och erbjuder oss delaktighet. Resten får vi bestämma själva. Goda tankar eller misströstan?

Efva